

ПЕНТАЛОГІЯ МАРИНИ ПАВЛЕНКО: ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ

У статті проаналізовано пенталогію Марини Павленко «Русалонька із 7-В...» з точки зору жанрово-стильових особливостей. На основі схеми класичної (частково, когнітивної) жанрології зроблено спробу визначити рід, вид, жанр, піджанр творів Марини Павленко, виявити модифікації та асиміляції жанру роману на прикладі частин романного серіалу. Досліджено характерні ознаки індивідуального стилю у виборі тематики, проблем, в особливостях композиції, побудови сюжету, викладу, зображення персонажів, мовному оформленні.

Ключові слова: модифікація і асиміляція жанру, метажанр, романний серіал, фентезі, індивідуальний стиль, манера письма.

В статье проанализирована пенталогия Марины Павленко «Русалочка из 7-В...» с точки зрения жанрово-стилевых особенностей. На основе классической (частично, когнитивной) схемы жанрологии сделана попытка определить род, вид, жанр, поджанр произведений Марины Павленко, выявить модификации и ассимиляции жанра романа на примере частей романного сериала. Исследованы характерные признаки индивидуального стиля в выборе тематики, проблем, в особенностях композиции, построении сюжета, изложении, изображении персонажей, языковом оформлении.

Ключевые слова: модификация и ассимиляция жанра, метажанр, романный сериал, фэнтези, индивидуальный стиль, манера письма.

Maryna Pavlenko's pentalogy The Mermaid from 7 V Form ... is analyzed in this article in terms of genre and stylistic features. On the basis of cognitive genre studies an attempt to determine type, category, genre, sub-genre of Maryna Pavlenko's works was made, identify modifications and assimilation of the novel genre on the example of the novel series parts. Individual style characteristics in a choice of topics, issues, composition peculiarities, plot building, exposition, character images, language planning were investigated.

Key words: genre modifications and assimilation, meta-genre, novel series, fantasy, individual style, writing.

Марина Павленко znana як науковець, письменниця, літературознавець, художник-ілюстратор. Це поєднання не таке вже й рідкісне для сучасного філолога. Фахові знання теорії та історії літератури, літературознавчі студії є гарним підґрунтям для літературної творчості. Як представник письменницького цеху Павленко дебютувала зі збіркою віршів для дітей «Бузкові зошити» (1997), потім була «Чар-папороть» (2002), поезія для дорослих і книжка «дорослих» оповідань «Як дожити до ста» (2004). Згодом почав творитися своєрідний книжковий «серіал» про Русалоньку, що приніс широке визнання і популярність автору. Уже досвідченим майстром написані «Миколчині історії», книга казок «Півтора бажання (Казки старої Ялосоветиної скрині)», «Домовичок з палітрою» та «Марина Павленко про Павла Тичину, Надію Суровцову, Василя Симоненка, Василя Стуса, Ірину Жиленко». Книги були поціновані не тільки читачами. Павленко стала переможцем багатьох конкурсів: «Гранослов» (Київ, 1996, 2002) «Привітання життя» (Львів, 1996) «Коронація слова» (Київ, 2004), конкурсу

для літератури дітей та юнацтва «Портал» (2006) та ін., а також лауреатом літературної премії «Благовіст» та премії ім. Михайла Чабанівського саме за романи для підлітків про Русалоньку із 7-В.

Перша частина пенталогії Марини Павленко «Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських» включена до шкільної програми для 7 класу. Нечасто твори сучасників стають «шкільною» класикою. Для цього пропонувані тексти мають відповідати певним канонам. Очевидно, що книги про Русалоньку увійшли до кола дитячого читання завдяки актуалізації вічних тем та важливих проблем, які стосуються сучасних підлітків та непростих реалій їхнього життя в дорослому світі. Попри більш як п'ятнадцятирічну «присутність» Марини Павленко в літературному процесі і вагомій здобутки, досліджень про її творчість небагато: рецензії З. Жук, Н. Марченко, І. Цимбал на твори, зокрема й на повісті про Русалоньку, оглядові статті, [14] в яких твори письменниці згадуються в контексті сучасної дитячої літератури, а також окремі статті, присвячені аналізу її творчості (І. Гищук, Ю. Гончар,

Т. Качак [4-6]), зокрема йдеться й про твори «Русалонька із 7-В...». Дослідники по-різному визначають жанр (шкільна повість, шкільний роман, красназничий детектив, фентезі), дають критичний аналіз сюжету, композиції, образів (деякі, наприклад, І. Гищук вважає, що твір грішить мелодраматизмом, тому є прикладом кітчу в літературі). Зважаючи на такий різнобій в оцінках та відсутність системного аналізу усієї серії романів з пенталогії обрано тему статті. Мета наукової розвідки – проаналізувати жанрово-стильові особливості циклу романів про Русалоньку Марини Павленко.

У теорії літератури проблема жанру актуальна й нині. Досі немає чіткого й до кінця аргументованого тлумачення про те, до якої категорії належить жанр: змісту чи форми твору. Немає чіткості й у тому, стале чи змінне це поняття. Багато теоретиків минулого і сучасності досліджували і досліджують жанр, його різновиди, форми, змінюваність, жанротворення, жанрові сфери (Т. Бовсунівська, В. Кожин, Н. Лейдерман, Н. Копистянська, Г. Поспелов). Очевидно, що «кожен жанр є не випадковою сукупністю, але проникнута достатньо визначеним і багатим художнім змістом система компонентів форми ... Це форма, яка «опредметила» у своїй архітектоніці, фактурі, колориті більш чи менш конкретний художній зміст» [7, с. 915].

За класичною шестиступеневою класифікацією схема визначення жанру виглядає так: рід – вид – жанр – піджанр – його модифікація – асиміляція жанру. Т. Бовсунівська подає сучасні «нові схеми жанрологічної вертикалі: жанр / метажанр / архіжанр ... та жанр / модифікація / трансформація» [1, с. 20]. У цій схемі важливий для визначення жанру новий термін метажанр. «Це таке синтетичне міжродове й суміжне утворення, що має ознаки всіх трьох літературних родів, а також дотичних до них жанрів науки чи мистецтва, об'єднаних за певною ознакою» [3, с. 112].

Проблема історичного розвитку жанру в індивідуальній творчості письменника відбувається через розвиток і зміну жанрових форм, їх модифікацію, асиміляцію. Сучасна література постмодернізму вдалася до створення різновидів жанрів, метажанрів. До таких належить фентезі. Термін виник в англомовній літературі у 20-30 рр. минулого століття, а в другій половині утвердився як жанр. Фентезі має особливості у виборі тем, персонажів, у побудові сюжету та засобів зображення. Однак цей жанр продовжує казкову традицію, оскільки його основою є вигадані події, герої, фантастичні пригоди в нереальному світі.

Літературознавці почали виокремлювати фентезі як вид фантастики, як піджанр, який має «особливості літературної казки, що використовує мотиви чудодійства, магії, лицарського епосу у поєднанні». Негативне ставлення до цього жанру виявлялося в радянському літературознавстві: фентезі тлумачили як «уяву містифікованої свідомості», що виражає розгубленість перед незрозумілою дійсністю і спроби втечі у пізнавально-непродуктивну, хоча й талановиту гру фантастичними образами» [10, с. 865]. Більш точне і об'єктивне тлумачення подано в сучасних літературознавчих словниках: «Фентезі – це жанровий різновид фантастики, у якому використовується ірраціональні мотиви чарівництва, магії, лицарського епосу, поєднані з

реалістичною нарацією (А. Блеквуд, М. Пік, Д. Лавкрафт, Дж. Р. Р. Толкін), змальовуються віртуальні світи із середньовічними реаліями, нетехнічною психологією. Такі твори не підлягають логічному тлумаченню як належні до наукової фантастики, тому при їх аналізі не використовують жодних мотивувань. Натомість визначальними для них є фатум, бінарна етична опозиція «добро-зло», винагорода за зусилля подолання перешкод, диво, «трансцендентне бачення» як вияв свободи...» [9, с. 529].

Фентезі набуло поширення в середовищі дитячих письменників, які, беручи за основу реальне життя, широко використовують у своїх текстах фантастичні, міфологічні та містичні образи, нереальні події для увиразнення певної авторської ідеї, пояснення явищ, що відбуваються у світі і непояснимі з точки зору логіки або для протиставлення вигаданих образів реальним з метою впливу (естетичного, виховного тощо) на читача. Можна говорити про певну модифікацію жанру фантастики, в межах якої й виокремилася фентезі. Адже «новий жанр є трансформацією одного чи кількох старих жанрів: через інверсію, через переміщення, через комбінування» [18, с. 25].

Проаналізувавши основні теоретичні положення про жанр, можна дійти висновку, що усі п'ять повістей про Русалоньку більшою чи меншою мірою створені за жанровими ознаками романів-фентезі та (за визначенням З. Жук) «красназничого детективу». Окремі літературознавці вказували на схожість зі шкільними романами. З цим можна погодитись тільки частково, оскільки для такого визначення недостатня «присутність» власне самої школи, шкільних буднів, проблем. Точніше, це може стосуватися окремих романів, а не всієї серії. П'ятикнижжя має також ознаки роману виховання, адже проблематика твору стосується важливих аспектів виховання найскладнішої категорії дітей – підлітків.

З огляду на це книжковий серіал М. Павленко має й ознаки метажанру.

Отже, за означеною вище класифікацією книги М. Павленко про Русалоньку належать до епосу, за видовими ознаками це романи, точніше, романи для підлітків, про що свідчать розгалужені фабульні лінії та динамічність сюжету, ускладненість часопростору. За жанром – це пригодницькі твори. Щоб визначити піджанр, варто зауважити, що кожен із романів циклу більшою чи меншою мірою має характерні риси романтичного, історико-красназничого, пригодницького, детективного (деякі риси інтелектуального детективу) жанрів та фентезі. Окрім цього, в текстах наявні ліричні відступи, характерні ознаки телесеріалу (кожна із частин поділена на невеличкі розділи, які поетапно розгортають сюжет, є багато діалогів). Правда, дещо порушена хронологія першої частини пенталогії: події відбуваються у травні-червні, Русалонька мала б навчатися у 6 класі, а не у 7-В класі. Проте далі хронологія чітка: у другій частині вона на канікулах у таборі (серпень), третя частина – це передноворічні, новорічні, різдвяні події та початок весни, четверта частина – весна, завершення навчального року і вихід із лабіринту, нарешті, п'ята, завершальна – канікули і літнє морське інтермецо Софійки.

Отже, автор обрала для втілення свого ідейно-художнього задуму жанр, що має ознаки романтичного, пригодницько-детективного, історико-авантюрного, містичного роману, який, асимілюючись із етнографічними, красназвничими, біографічними, мистецтвознавчими фактами, фото, документами та іншими матеріалами, ліричними відступами, творить особливий цикл романів для підлітків, який умовно можна назвати романним серіалом (метажанр). Усі тексти, об'єднані в пенталогії, є цілісним художнім втіленням ініціації дівчинки-підлітка в доросле життя. Адже ініціація відбувається почергово через проходження головною героїнею через різні стихії (елементи, першооснова, складові нашого світу): вогонь («Русалонька із 7-В, або Прокляття роду Кулаківських»), повітря («Русалонька із 7-В та Загублений у часі»), вода («Русалонька із 7-В проти Русалоньки із Білокрилівського лісу»), земля («Русалонька із 7-В у тенетах лабіринту»), у наостанок, камінь («Русалонька із 7-В, або Дуже морська історія») відповідно до кожної з частин п'ятикнижжя. Це певні випробування й очищення та завершення одного етапу життя на порозі вступу до іншого, більш дорослого.

Щоб підійти до другої складової, означеної у темі статті, треба з'ясувати поняття стилю. Термін відомий літературознавчій теоретичній науці давно, хоча поняття змінювалося, коло його дефініцій розширювалося. Те, що письменник має свій стиль, засвідчує рівень його майстерності і досвіду. Це манера письма, яка відображається на всьому: виборі тематики, проблем, жанру, викладу, зображенню персонажів, мовному оформленні. Як слушно зауважує П. Палієвський, «Стиль, коли починаєш його вивчати, нерідко виявиться раптом уже не стилем, а чим-небудь іншим, відступає вглиб, стає якоюсь частиною внутрішньої структури; «аналіз» щохвилини хапається не за те, що шукає. Складається враження, що це відблиск, який лежить на всьому, але його немає окремо, самого по собі: стилем позначені і характери, і обставини, і композиція, і сюжет тощо» ... «стиль – це домінанта художньої форми, її організуюча сила» [15, с. 8].

«Індивідуальний стиль ми розглядаємо тут як головне поняття поетики, тобто тієї галузі теорії літератури, що зосереджується на питаннях змістової форми» [15, с. 35]. Цей термін дає змогу окреслити особливості творчої манери митця: тематику, проблеми, композицію, сюжет, образи, жанр творів. Це надзвичайно важливі чинники, на яких базується аналіз творчості окремого письменника.

Отже, тематика усіх п'яти частин пов'язана із головною героїнею – семикласницею Софійкою (вона ж Русалонька, ймовірно, названа автором так за улюбленою літературною героїнею Софії і за схожістю з нею зовнішньо і внутрішньо). Загальна тема – життя сучасного підлітка в реаліях сьогодення. Проте кожна із повістей має свою внутрішню тему, яка безпосередньо стосується такої проблематики: 1) дитина і дорослий світ: взаємовідносини: розуміння-нерозуміння; 2) проблема родової пам'яті і важливість родоводу у становленні людини; 3) проблема зайнятості підлітків; 4) підліток і сім'я; 5) проблема збереження духовної спадщини; 6) проблема перших почуттів. Поставлені проблеми автор розкриває і вирішує через випробування

своїх персонажів. Наприклад, покинутість дітей (Сашко, його сестри, Вадим із першої книги) напризволяще одним із батьків або батьками спонукає дітей до вибору і до змін у житті: Сашко, наприклад, стає мамі опорою, заробляє гроші, в той час як Вадим, якого виховує бабуся, продовжує традицію їхнього роду, у якому ведуться гроші, а щастя – ні: гедлює, перепродує речі для своїх забаганок, які, зазвичай, не йдуть йому на користь (куриво, алкоголь). Проте цю проблему Павленко дослідила глибше в наступній повісті «Русалонька із 7-В та Загублений в часі». Привид Загубленого у часі хлопчика, що блукає неприкаяний і самотній у Леськівському замку з позаминулого століття, через відсутність материнської любові. Нелюбленим він ріс при матері, не любив його і батько, тому й зник Ян-Казимир, і цього ніхто не помітив у його часі. Увага, терпіння, співчутливість сучасних дітей допомагають Завтрашньому знайти себе. Умотивування, чому саме Софійці відкрив привид свою таємницю, очевидне і цілком логічне: вона тонка, романтична натура, уміє берегти чужі таємниці і щиро співчутлива.

У Павленко комплекс морально-етичних проблем, основна з яких – дитина і дорослий світ, – поєднується із соціокультурними, національно-патріотичними, естетичними. За масштабністю проблематики автор не забуває про адресата, який очікує динамічності сюжету, розкриття таємниць, опису пригод, незвичних бурхливих, але цілком зрозумілих почуттів і відчуттів.

Особливості сюжету і композиції зумовлені саме адресатом і підпорядковуються авторській ідеї: простежити, як відбувається дорослішання й самоусвідомлення Софійки як особистості, представниці шляхетного роду. Це своєрідний квест (у літературі фентезі – це особливий вид сюжету, опис шляху героя), подорож, шлях як мандри в часопросторі з благородною метою: допомогти іншим й одночасно – це дорога до себе (шлях у собі) внутрішньо іншої, зміненої.

У кожному з романів дія відбувається у наші дні, у пострадянський період, у часи незалежності України. Головна героїня Софійка живе звичними реаліями однак вона потрапляє у чуже життя, занурюється у товщу часу, де спостерігає за тим, що відбувалося здавна (ще у позаминулому столітті) у роду Кулаківських-Мищенків, і які причини призвели до прокляття роду Кулаківських. Так само занурюється в чуже життя через розповіді Яна-Казимира (друга частина пенталогії). «У тенетах лабіринту» Софійка разом із Пустельником, Сашком шукає зниклі з музею картини, а потрапляє у круговерть подій: сучасних і минулих, слухаючи розповіді різних людей про репресії, голод, розорення маєтків, радянське сексотство, новітню прихватизацію, розорення, тотальну бездуховність суспільства. Важлива лінія, що рухає сюжет, це дослідження родоводу Щербанівських (четверта частина). Представники цього шляхетного українського роду знали на мистецтві, поважали народ, серед якого жили з діда-прадіда, були справжніми і добрими господарями на своїй землі, а не бездуховними зайдами, перевертнями, зрадниками і шахраями. В цьому лабіринті заплутаних історій Софійка знаходить і свої корені. Поки героїня розплутує клубок, читач отримує багато різної інформації

(історичної, краєзнавчої), дізнається про нові риси характеру персонажів, співпереживає, думає, оцінює.

Персонажі зображені автором у гущі різних подій: побутових, суспільних, культурних, завдяки чому перехрещуються долі, життєві стежки, зав'язуються нові стосунки. Майстерність письменниці в тому, що минуле і сучасність не просто природно переплетені долями героїв, а є породженням і продовженням Добра і Зла, втіленого в персонажах, їхніх вчинках, думках, справах. Головна героїня виступає в усіх п'яти книгах оборонцем, охоронцем, рятувницею, заступницею, чарівницею. Софійку бачимо як добру доньку, чудову сестричку, задушевну подругу, закохану дівчинку-підлітка, завзяту спортсменку, краєзнавця-любителя, дослідницю-пошуківця, детектива.

Згрупувати персонажі можна умовно: діти і дорослі, зокрема, Софійка, Сашко, Вадим, Ірина – персонажі, що присутні в усіх частинах, Леся, Віка, Дмитрик, Росава, Павло з'являються в окремих. Серед дорослих мама Таня, тато В'ячеслав, тітонька Сніжана, Сергій (Пустельник) – чоловік тітоньки, баба Валя, сусідка Щербанів – «стаціонарні» образи, які все ж служать більше фоном, ніж відіграють важливу роль у Софійчиних таємничих пригодах (за винятком четвертої частини, де «проблеми» дорослішають разом із головною героїнею). Автор не заглиблюється в характеристику дорослих персонажів, не надто індивідуалізує їх. Зате дитячі образи значно рельєфніші. Автор наділяє своїх персонажів не тільки категоріальними рисами характеру: добрий – злий, чесний – підлий, щирий – лукавий, але й дає мовну характеристику. Вадимова мова – суміш суржику, сленгу і блатного жаргону (компаха, добазарились, підрулив, врубайся, ситуейшен, бабки, сорі), Казмирова – аристократична, пересипана історизмами, архаїзмами, полонізмами, що надає їй відповідного високого стилю (Софі, перепрошую, паннунця, завше, пресвітла панна, бардзо файно, прошу дуже, гувернантка). Щодо головної героїні, то її мова багата, колоритна, рясніє гумористичними та іронічними зворотами. Відчувається певна ідеалізація в перших двох частинах, а в третій ніби зумисно автор вштовпує Софійці випробування ревностями і почуттям суперництва: «не знала, що така злюка і така інтриганка». М. Павленко вдалося уникнути солодкавості, сентиментів і витворити тип дівчинки-підлітка, що виховувалася на кращих традиціях роду, глибинних зв'язках із предками. Таким чином, письменницею осмислена тяглість українського феномену живучості шляхетних родин, що трималися на дотриманні кодексу честі.

Сюжет у творах динамічний, але автор часто сповільнює його заради того, щоб розкрити почуття і переживання головної героїні твору, які стосуються інтимних почуттів, дружби, а також настрої, враження, роздуми. Хоча превалує розповідь, є й описи (портрети, пейзажі, інтер'єри). Вони вирізняються своєрідністю, бо передані через Софійчине бачення, тому й позначені особистісною оцінною характеристикою. Наприклад, пейзаж: «Осінь усе глибшала, як глибшали Софійчині сумніви й вагання. Вкутавшись у подаровану тітонькою шаль, бродила золотими листяними заметами. Парк оголився і спорожнів. Тільки їхня з Вадимом акація

ще ніяк не скидала срібно-зеленого кучерявого вбрання. Софійка знала: акація не жовкне, зеленіє до останнього і просто осиплеться якоїсь ночі під натиском важкого приморозку» [12, с. 185]. Природа живе в унісон із Софійкою і їй підпорядкована, а не сама по собі. А ось як описано портрет Росави Підлісяк (Русалоньки із Білокрилівського лісу, що стане ворогом і ненависною суперницею Софійки), новенької, що з'явилася у 7-В: «Адже за вчителькою стояла ... дівчина. Така-а-а ді-і-івчина-а-а!! Весь клас ахнув! Очі – два бездонні озерця, такої смарагдово-зеленої барви, яка могла тільки снитись! Куди тим зеленим лінзам, у яких приходила Ірка! Жмуток темного волосся заколотий химерним кістяним (зі слона? мамонта?) гребенем, перехоплено яскравою смарагдовою стрічкою. Стрічка обточувала його по всій довжині, а довжина – хіба таке буває в наш час? – до колін. Таку розкіш Софійка бачила тільки на ляльці Барбі у вітрині найдорожчого магазину, та й то – один раз» [13, с. 21]. В описі переважають підкреслено індивідуальні порівняння, які мають на меті протиставити штучність і справжність у канонах краси.

Такий же підхід до опису інтер'єрів, зокрема речей. Знаменита стара шафа: «Різьблена, з широкою шухлядою внизу, ще од прадіда Павла й прабабусі Горпини по маминій лінії. Її не проміняли на харчі навіть у голодовку! Почесна «пенсіонерка», регулярно змащувана щонайдорожчими засобами для меблів, схотіла згадати молодість?...» [14, с. 6]. Добрий гумор і сентимент у ставленні до старовинних речей не як до матеріального, а радше духовного спадку, що символізує пам'ять і пошанівок до свого роду.

Наратор – особа, повністю «підпорядкована» Софійці і є розповідачем, описувачем, тлумачем і спостережливим адвокатом усіх Софійчиних вчинків, думок, переживань, таємниць. Важливою деталлю є майстерне вплетення в основну розповідь екскурсів у близьку і давно, навіть давно історію Уманщини. Здебільшого це стосується життя людей, що залишили свій слід на рідній землі. Краєзнавчі матеріали щедро розсіпані в тексті, автор застосовує гарний прийом: історію рідного краю досліджують персонажі творів, зокрема, і найперше, Софійка, оскільки таке завдання дала класний керівник. Це насправді легко, бо історія «вросла» в землю, ліси, міста, села, річки, озера, ставки, її треба тільки відшукати. Вона закорінена в назвах: село Половинчик, містечко Вишнопіль, річка Кам'янка, Міщенківський ліс. Однак виявляється, що усі перекази, легенди, які розповіли Софійці дідусь і бабуся, – це лише поверхнева історія, а справжню, глибинну, що знаходиться за пластами часу, розкриває Росава. Бо ж вона носій ще давньої язичницької традиції та давньоукраїнської культури, її витвір і першоджерело.

Цікаво поєднала Павленко різні творчі манери: реалізм з романтизмом, містикою, фантастикою, фентезі. Наприклад, таємничий замок з привидами серед реального життя – це характерно для романтико-містичних творів. Проте особливість у тому, що автор не дає раціонального пояснення тому, що відбувається. Це пояснення радше містично-романтичне, метафізичне – авторський варіант осмислення людського буття.

Адже справді, не завжди вдається знайти раціональне пояснення життєвим з'явам. Наприклад, стара шафа у квартирі, де живе Софійка з батьками, служить «зв'язковою» між минулим і сучасним, допомагає головній героїні розкрити таємницю прокляття роду Кулаківських, оскільки дівчинка натрапляє на старі газети, вирізки, фото, опиняється в іншому світі, де стає свідком давно минулих подій, може навіть дечому запобігти (наприклад, саме завдяки цьому будинок Кулаківських оминула блискавка). Хоча такий прийом не новий в літературі, Павленко скористалася ним по-новому. Ще одна річ – коралі, які теж мають магичні властивості і є символом жіночого щастя й оберегом, який допомагає представниці роду, приносить щастя у подружньому житті, а Софійці служать своєрідною шапкою-невидимкою у її мандрах минулим.

Окрім таких речей у творах Павленко є міфічні, містичні і фантастичні персонажі. Зокрема це сліпий старець, якого зустріла невидима для інших Софійка у минулому. Він показав Софійці шлях до розгадки прокляття роду Кулаківських. Це і Загублений у часі, за допомогою якого розкривається проблема покинутих чи нелюблених дітей.

Проте є персонаж, якого автор ніби зумисне «поселяє» у третьому романі. Це міфічна істота Русалка, яка з'являється, щоб повернути людей до природи, нагадати, що вони – частинка її і мають жити в гармонії з навколишнім. Особливу увагу приділяє автор ще одній стихії – воді, зокрема, водоймам, тим, хто живе у річках, озерах, ставках. Крім того Росава розкриває людям секрети різних магій (жовтої, зеленої, синьої, білої, імітативної) вчить людей розкривати свої приховані таланти: Сніжана повертає втрачені відчуття і як лікар-травматолог удосконалює свої професійні вміння; Віка, Софійчина подруга, почала розвивати гарний від природи голос. Сама ж Софійка позбулася багатьох своїх вад, правда, спочатку програвши війну з Росавою. Усі розставлені пастки, кпини, злі вчинки оберталися проти їхнього автора (точніше, авторів: Софійка взяла собі на допомогу однокласницю). Випробування почуттів – це найважче, що пережили герої, адже Русалонька із Білокрилівського лісу закохує в себе

багатьох однокласників. Проте справжні Сашкові почуття не піддаються на жодні спроби їх похитнути.

Автор використовує фольклорні зразки різних жанрів: легенди, родинно- та календарно-обрядові пісні, замовляння, заклички, перекази, легенди тощо, які вкладено в уста різним особам, але найчастіше читач сприймає їх через Софійку. Адже вона є слухачем і поціновувачем.

Манера письма Павленко найбільше розкривається через гендерний аспект. Досі в українській літературі побували твори (й автобіографічні у тому числі), у яких розповідалося про дитинство, пригоди, життя хлопчиків (М. Стельмах, А. Дімаров, В. Нестайко, Б. Комар). Романи Марини Павленко у цьому сенсі є винятком. Життя сучасної дівчинки-підлітка чи не вперше стало предметом художнього дослідження. Автор описує усі дівчачі таємниці і клопоти (від почуття закоханості до дієти та педикюру) в стилі жіночого письма, що цілком логічно. Проте ці описи приправлені доброю посмішкою і гумором.

Отже, пенталогія Марини Павленко – оригінальна за змістом і формою серія книг, що вписується в канон сучасної літератури для дітей. Через розвиток жанрових форм, їх модифікацію, асиміляцію автор виступила творцем змістовного і цікавого романного серіалу для підлітків. В архітектоніці та колориті пенталогії Марина Павленко «опредметила» конкретний зміст: життя сучасної дівчинки-підлітка в реаліях сьогодення, сучасні проблеми, які існують у світі дітей і дорослих, їхнє взаємопереплетення, – за допомогою поєднання реалістичної і романтичної манери письма. Стиль легкий, пластичний. Стильовими домінантами є використання фантастичних, містичних елементів, конструювання ускладненого часопростору. Павленко виступила новатором у жанрі і продовжила традицію творення талановитої літератури для дітей в нових умовах сьогодення.

Оскільки у статті зроблено спробу дослідження жанру та стилю Марини Павленко на прикладі пенталогії, відкритою залишається проблема осмислення усього творчого доробку з позиції жанрового канону та стильових домінант.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бовсунівська Т. В. Когнітивна жанрологія та поезика : [монографія] / Т. В. Бовсунівська. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. – 180 с.
2. Великий тлумачний словник української мови / [упорядник В. П. Ковальова]. – Харків : Фоліо, 2005. – 767 с.
3. Галич О. А. Вступ до літературознавства : [підручник для студ. вищ. навч. закл.] / О. А. Галич. – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. – 288 с.
4. Гишук І. Коктейль «Русалонька» [Електронний ресурс] / І. Гишук – Режим доступу : <http://www.barabooka.com.ua/koktej1-rusalon-ka>.
5. Гончар Ю. Сім Русалок Марини Павленко [Електронний ресурс] / Ю. Гончар. – Режим доступу : <http://litakcent.com/2010/11/16/sim-rusalok-vid-maryny-pavlenko>.
6. Качак Т. З життя однієї Русалоньки: історія перша [Електронний ресурс] / Т. Качак. – Режим доступу : <http://www.barabooka.com.ua/tetyana-kach>.
7. Кожинов В. Жанр / В. Кожинов // Краткая литературная энциклопедия. В 9-ти томах. – М. : Советская энциклопедия. – Т. 2. – С. 914–917.
8. Копистянська Н. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства / Н. Копистянська. – Львів : Паіс, 2005. – 368 с.
9. Літературознавча енциклопедія. У 2 томах / [Автор-укладач Ковалів Ю. І.]. – К. : Видавничий центр «Академія», 2007. – Т. 2. – 624 с.
10. Нудельман Р. И. Фантастика / Р. И. Нудельман // Краткая литературная энциклопедия. – М. : Советская энциклопедия, 1972. – Т. 7. – С. 894–895.
11. Павленко Марина: «Пишу, як для себе». Інтерв'ю. П'ятниця, 09 листопада 2012, 16:14. Спількувалась Софія КРИМОВСЬКА [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://04744.info/personaliji-umani/item/1722-maryna-pavlenko-pyshu-yak-dlya-sebe>.
12. Павленко М. Русалонька із 7-В та Загублений у часі / М. Павленко. – Вінниця : Теза, 2011. – 215 с.
13. Павленко М. Русалонька із 7-В проти Русалоньки із Білокрилівського лісу / М. Павленко. – Вінниця : Теза, 2011. – 284 с.
14. Павленко М. Русалонька із 7-В у тенетах лабіринту / М. Павленко. – Вінниця : Теза, 2011. – 278 с.

15. Палиевский П. В. Постановка проблемы стиля / П. В. Палиевский // Теория литературы. – Т. 3. Стиль. Произведение. Литературное развитие. – М. : Наука, 1965. – С. 7–33.
16. Сакулин П. Н. Теория литературных стилей / П. Н. Сакулин. – М. : Мир, 1927. – 74 с.
17. Сучасна література для дітей: огляд [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.chl.kiev.ua/default.aspx?id=5828>.
18. Тодоров Ц. Поняття літератури та інше есе / Ц. Тодоров ; [переклад з франц. С. Малічева]. – К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 162 с.
19. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 5-9 клас [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/ua/activity/education/56/692/educational_programs/1349869088.

© Овдійчук Л. М., 2014

Дата надходження статті до редколегії 03.07.2014 р.